

Jaroslav Malina a kol.: Antropologický slovník*

Masarykova univerzita v Brně s odbornou širší veřejností se na sklonku roku 2009 dočkala k devadesátému výročí svého vzniku mimořádné události, která není jen důstojným příspěvkem k výročí, ale i ozdobou jejího vědeckého, kulturního i pedagogického působení. Na její půdě, v Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty, řízeném Jaroslavem Malinou, vznikl ve spolupráci s rozsáhlým kolektivem autorů (více než sto sedmdesáti) Antropologický slovník.

U publikace, kterou lze označit bez nadsázky jako velké dílo, je sympatické, že vzniklo právě v Brně, kde tradice antropologických bádání má vsutku historické kořeny sahající ještě desítky let před vznik univerzity. I tato okolnost může vysvětlovat, proč se vedoucímu autorského kolektivu podařilo získat pro obtížný úkol tak široký okruh spolupracovníků z celé republiky, z nichž mnozí představují ve svých oborech špičkové badatele.

Není snadné (v tomto relativně krátkém příspěvku ani dost dobře možné) plně vystihnout kulturní a informační hodnotu publikace, která je ve více než stoleté historii české antropologie vydána poprvé a hlavně je svým obsahem v řadě aspektů dílem průkopnickým. Na prvním místě je tu třeba zdůraznit samu koncepci slovníku. Projevuje se v ní (i ve vlastním zpracování hesel) vysoká úroveň filozofické kultury, daná ostatně do vínku již samotnou zakladatelskou generací Masarykovy univerzity, zejména však respekt k dnešním trendům rozvoje moderní vědy. Antropologický slovník je tak dokladem i toho, že soudobou antropologii lze pěstovat jako interdisciplinární obor, který není redukovatelný pouze na biologické, medicínské a psychologické vztahy. Bez náležitého kontextu sociálního a kulturního by antropologie nemohla dosáhnout celostního pojetí, k němuž patří také respektování kontinuity (i diskontinuity) v antropologickém poznávání světa a zřetel k vývojovým trendům a možným budoucím alternativám lidského bytí. Tradiční, filozofii po tisíciletí kladené otázky o podstatě člověka i celého lidského rodu, prolomilo hranice filozofie a může být zodpovídáno na kvalitativně

nové úrovni. Úsilí o odpovědi na základě vědeckého poznání na otázky – *kdo jsme, odkud a kam jdeme* – se tak v Antropologickém slovníku promítá v jeho originální koncepci i do vztahu k významným oblastem věd o člověku, společnosti a lidské kultuře. Snad je vhodné dodat, že hranice racionálního přístupu v poznávání nemají již tak ostré kontury, jak tomu bývalo v paradigmatech vědy v minulých etapách. Lidské poznávání potřebuje i zapojení fantazie, intuice a celé poznávací role umění. I proto zasluhuje ocenění, že jsou ve slovníku zařazena hesla z oblasti antropologie umění. Není vyloučeno, že někteří zastánci strohého uplatňování vědní klasifikace (jež ovšem se hrála nepochybně pozitivní roli v rozvoji vědy a byla funkční také v etapách informačních explozí) mohou zaváhat nad zařazením některých hesel i nad výběrem uváděných osobností. Chci však podtrhnout, že slovník nemá charakter pokusu zahrnout v sobě všeobjímající informovanost, je moderně zacílený a v žádném případě nereprodukuje pojetí antropologie jako „nadřazující se královny věd“, jak o to v minulosti nespůsobilě usilovala některá pojetí filozofie. Naopak, zvolená koncepce respektující potřebný široký kontext rozvoje věd je velkou předností, která se blahodárně projevuje i ve formě a obsahu jednotlivých hesel. Jako příklad uvedu heslo *báh*. Autor jej napsal bez předpojatosti, nikoho neuráží a informativní a axiologická hodnota je vysoká. Nemohu si odpustit i poznámku, že některá hesla (viz např. *láška*) jsou nejen zdrojem informace, ale i radosti z literárně uměleckého dílka, které představuje.

Činím si proto také toho, že slovník respektuje vývoj vědy k její pluralitě a komplementaritě, jež překonává bývalý ideál strohého determinismu. Vždyť lidé a jejich kultura vykazují rysy celistvosti a racionality pak může obsahovat i prvky hypotetické povahy. Snad není nadbytečné připomenout stanovisko Victora Fredericka Weiskopfa (Hranice a meze vědy, in: *Pokroky matematiky, fyziky a astronomie*, Academia, ČSAV, Praha, roč. 36, č. 1, s. 14), že „vědecká činnost se vnořuje do širšího pole lidské zkušenosti, která zahrnuje věc, než jakýkoliv daný systém myšlení může ve vlastním pojmovém rámci vytvořit“.

Nechci zde předstírat, že se mi již podařilo přečíst (natož prostudovat) všech dvacet tisíc

slovníkových hesel. U žádného, které jsem již studoval, jsem se však nešel s plyností, špatným či neuspokojivým výkladem. Domnívám se, že slovník bude moci sloužit také ke studiu jako učebnice, i když specifického druhu. Je chvályhodné, že nakladatelství a autoři se „neulakotili“ a zdarma zpřístupnili kompletní slovník každému z nás na adrese: <http://is.muni.cz/do14731UAntrBiol/el/antropos/index.html>.

Pozitivní rovněž je, že v závěru slovníku je uvedena tematicky rozčleněná bibliografie obsahující rovněž příručky, přehledné práce i citovanou literaturu.

Nemohu si však odpustit v souvislosti s formou vydání slovníku jistý litostivý povzdech. Kniha, o níž píšu, obsahuje pouze ukázky hesel. Jsou vypraveny kultivovaně a provázeny vynikajícími ilustracemi Vladimíra Renčína. Kompletní slovník je pak uveden na příloženém CD nosiči. Víím, je to přístup moderní a poskytuje řadu výhod. Jestliže jsem se zmiňoval o základních směrech rozvoje vědy, pak uznávám, že někteří autoři považují za jeden z jejich důsledků i to, že kniha přestane být prostředkem výměny informací a stane se spíše kulturní památkou; způsob vydání Antropologického slovníku jakoby takovou situaci předjímal. Přiznám se, že i při usilovné snaze vyrovnat se se stavem „tekuté modernity“ (s tímto označením současného stavu se můžeme setkávat), jsem si jist, že nejsem sám, kdo má dobře a krásné knihy stále rád. Rád bych proto hájil určité právo na svobodnou uživatelskou volbu ve způsobu získávání informací, volbu mezi monitorem počítače a knihami a časopisy; to nelze ztotožnit a je snad dobře, že tomu tak (i když možná jen zatím) je.

K. LINHART

* Jaroslav Malina a kolektiv, *Antropologický slovník aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2009. Ilustrace Vladimír Renčín. Kniha obsahuje ukázky hesel, kompletní slovník s 20 000 hesly je na příloženém CD.

Almanach na rok 2009*

Almanach na rok 2009 je v našem vysokém školství dosud jedinečný. Odkazuje na organickou dvojdomost lékařů (konkrétně z LF MU) i pracovníků VŠ jak v praxi, ve vědě a v pedagogice, tak také v kulturní oblasti. Zcela tak naplňují plnohodnotné fungování univerzity také v oblasti kulturní, jak jí dali do vínku její zakladatelé.

Doc. PhDr. Věra Linhartová, CSc., vedoucí Kabinetu dějin lékařství, Almanach napsala a vydala k 90. výročí založení LF MU. V též den, kdy byla tehdy – 12. 11. 1919 – zahájena na LF MU výuka, zahájil – 12. 11. 2009 – děkan LF prof. MUDr. Jan Žaloudík, CSc., IV. autorské odpoledne Literárně-uměleckého klubu LF MU („Nechť je dokumentem a inspirací nám obdivujícím v budoucnu...“) a pokřtil právě vydávaný *Almanach 2009*.

V první části Almanachu *Z historie ličí* autorka v kapitole *Z dějin lékařského školství na Moravě* tři pokusy o jeho založení v Brně: První v roce 1753 – neuspěl, druhý v roce 1778 – uspěl zčásti, a teprve třetí v roce 1919 uspěl natrvalo.

Následuje deset medailonů o životě a díle už zesnulých lékařů-literátů z LF MU s ukázkami z jejich děl. Osobnosti autorka seřadila podle literárních žánrů: U A. Tryba a F. Hamzy šlo o romány, u J. Floriana o básně, u B. Boučka o válečný deník, u J. Štefla o popularizační knihy a detektivky, u L. Uličné hlavně o cestopisy, u M. Bouchala o knihy humoru, u J. Vanýska a V. Horna o memoáry (zde autorka upozorňuje na nebezpečí subjektivnosti vzpomínek) a u L. Pospíšila o medailony osobností LF a kulturního světa. S výběrem ukázek z jejich děl měla šťastnou ruku, i když někteří čtenáři by možná uvítali u Tryba raději ukázkou z jeho *Císaře chudých* a ze Štefla třeba ukázkou z jeho *Vraha duši*. Za nejzdařilejší považuji medailon o F. Hamzovi s jeho úžasnými myšlenkami o „sociálních choroboplodných zdrojích“, o pověření dvou vyvolených – lékaře a učitele – o zdravotní blaho tělesné a duševní zvláště dětí jako budoucích rodičů aid. Pro vysokou úroveň tohoto medailonu si autorka vytvořila předpoklad svou knižní monografií o Hamzovi *Štukem a pravdou milovat lidi* (Brno 2008).